

SZENDI TÜNDE

Nyelvjárási hangoskönyv a szlovákiai Vág és Garam közti régióból – előkészítő munkálatok*

TÜNDE SZENDI

A Dialect Audiobook from the Váh–Hron Interfluve Region in Slovakia—Preparatory Works

Keywords: dialect audiobook; computational dialectology; Hungarian dialects in Slovakia; dialect phenomena; Váh–Hron interfluve region; Vág–Garam interfluve region

---

DOI: <https://doi.org/10.61795/fssr.v28y2026i2.06>

A magyar számítógépes dialektológiai kutatások (Vékás 2007, Vargha 2017) hatására az utóbbi években a szlovákiai magyar számítógépes dialektológiai kutatások is fellendültek (Presinszky 2024), és több szlovákiai magyar régiót is lefednek, de számos terület (pl. a Vág és a Garam köze) még napjainkban is további kutatásokra vár. Az eddig három részből álló *Szlovákiai Magyar Nyelvjárási Hangoskönyv* (SzMNyHK.) második részében a Vág és Garam közét mindössze két település, Nagysalló és Sárkányfalva képviseli (Presinszky 2021). A kutatás célja egyrészt ennek a dialektológiai szempontból máig is csak részben adatolt, a közép-dunántúli–kisalföldi, valamint a palóc nyelvjárási régió között elhelyezkedő területnek a hangoskönyvi megjelenítése, másrészt pedig hozzá kíván járulni a nyelvjárási jelenségek és jelenséghatárok pontosításához (vö. Juhász 2001, 271. p., Sándor 2007).

A munka során egy életútinterjúkat tartalmazó beszélt nyelvi korpuszt dolgozok fel a számítógépes dialektológia segítségével, hogy létrehozzak egy nyelvjárási hangoskönyvet, majd leírom és elemezzem a nyelvjárási jelenségeket, a létrejövő hangoskönyvhöz pedig olyan módszertani eszközöket készítek, amelyeket alkalmazni lehet az anyanyelvoktatás során (Kiss szerk. 2001, 154. p.). Mivel a mai nyelvállapotot tükröző nyelvjárási szövegekkel a hangoskönyv jól szemlélteti majd a magyar nyelv Vág és Garam közti változatát, és kitűnő lehetőséget kínál a nyelvjárások oktatásának színesebbé,

---

* Készült az 1/0174/25-ös számú VEGA projekt keretében.

érdekesebbé, interaktívabbá tételére, korszerű forrást jelentve a magyartanárok számára az anyanyelvtanítás során (Parapatics 2018, Presinszky 2023b), így az utolsó szakaszban tehát módszereket dolgozok majd ki a hangoskönyv pedagógiai felhasználására – külföldi és hazai jógyakorlatokból inspirálódva: „nyelvjárási portfólió” (Parapatics 2018, 2019, 2025), nyelvi piknik (Szabó 2023), nyelvjárási hangoskönyvre épülő feladatok (Presinszky 2018, 2023).

Írásomban a kutatás részleteiről és az eddig elvégzett előkészítő munkálatokról számolok be.¹

1. A vizsgálat módszerei és körülményei

A kutatás alapjául egy olyan beszélt nyelvi korpusz szolgál, amely a Vág és Garam közti régióban 2024-ben a TANDEM, n.o. nonprofit szervezet által megvalósított oral history-kutatás során jött létre, és a régió 18 településén² – Érsekújvár (Nové Zámky), Párkány (Štúrovo), Komárom (Komárno) és Léva (Levice) közelében – készített 42 ún. életútinterjú hanganyagát tartalmazza.

A biográfiai interjú módszerének (Heltai–Tarjányi 1999, Bögre 2003) – amelyet többek között a szociológiában is használnak – lényege, hogy az interjú készítője arra kéri az interjúalanyt, hogy mesélje el az életét úgy, ahogyan visszaemlékszik rá, így egy szubjektív és spontán elbeszélés születik, amely során az interjúalanyok szabadon választhatják meg, miről és mennyit szeretnének beszélni.³ Ennek köszönhetően megfigyelhető a folyamatos nyelvhasználat egy olyan beszédhelyzetben, amely az interjúhelyzet ellenére a témák érzelmi töltetének köszönhetően kedvez az elsődleges (vernakuláris) nyelvváltozat használatának (Kiss 2002, 14. p.).

Az 1–3 órás beszélgetésekben előforduló leggyakoribb témákat az emberi élet fordulói (gyermekkor, fiatalkor, párválasztás, családalapítás, időskor), a szlovákiai magyar kisebbséget érintő történelmi események (második világháború, a háború utáni jogfosztottság időszaka – kitelepítés, reszlovakizáció, csehországi munkaszolgálat, szocializmus, rendszerváltás), valamint a helyi közösségek naptári és vallási ünnepeihez (pl. karácsony, húsvét, pünkösd) kapcsolódó szokások képezik.

A beszélt nyelvi korpuszt a számítógépes dialektológia segítségével, a Bihalbocs nevű nyelvészeti-dialektológiai szoftver alkalmazásával kezdtem el feldolgozni, végered-

1 Jelen írás a Szegedi Tudományegyetem Nyelvtudományi Doktori Iskolája által szervezett, 2025. november 20-21-én Szegeden megvalósult Nyelvészdoktoranduszok 29. Országos Konferenciáján elhangzott előadás írott, átdolgozott és kibővített változata.

2 A települések felsorolását lásd később.

3 A dialektológia is dolgozik hasonló adatgyűjtési módszerekkel, például: irányított, nem strukturált, narratív interjúk, nyelvjárási szövegfelvételek (Kiss 2001, 162–172. p.).

ménye pedig egy nyelvjárási hangoskönyv lesz, amely lehetővé teszi a nyelvjárási szövegek egyidejű hallgatását és olvasását.

A Bihalbocs egy speciális számítógépes program, amelynek fejlesztését Vékás Domokos 1996-ban kezdte meg. A szoftver hatékonyan teszi lehetővé nyelvjárási anyagok rögzítését (kódolását), tárolását és felhasználását. A kutatási feladatokhoz speciális betűkészletet használ, amelyet a magyar egyezményes hangjelölés rendszerét teljeskörűen támogató kódrendszerhez, kódolási eljárásokhoz alakítottak ki, a hagyományos grafikus megjelenítés minél jobb támogatásával (Vékás 2007).

A nyelvjárási hangoskönyv egy multimediális nyelvjárási szöveggyűjtemény, amelyben a hangfelvétel és annak fonetikus lejegyzése (betűhív átírata) egyszerre jelenik meg. (Presinszky 2021, 27. p.) Ez azt jelenti, hogy a hang szinkronban van a magyar egyezményes hangjelölés (vö. Deme 1953, Papp 1966) szerint fonetikus lejegyzett szöveggel, a Bihalbocs elveit⁴ (Vékás 2007) követve. A hangoskönyv tehát a beszélt nyelvi szövegek közlésének egyik korszerű módja, amely egyrészt tartalmazza a nyelvjárási sajátosságok megbízható adatait, másrészt pedig a szövegek tematikai sokszínűségével ízelítőt ad a tájegység néprajzi sajátosságaiból is.

1. kép. Nyelvjárási szöveg és hanganyag együttes közlése. Nagysalló, SzMNYHK II. (Presinszky 2020)

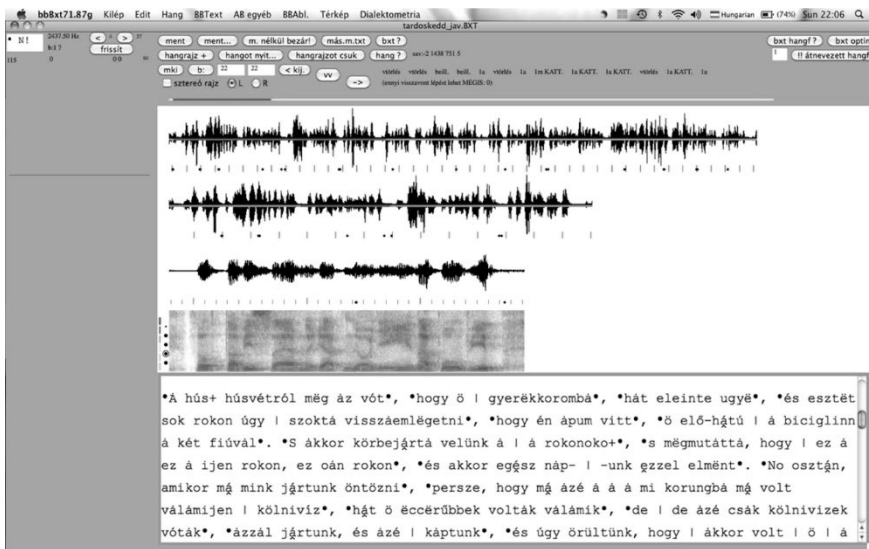
Szlovákiai Magyar Nyelvjárási Hangoskönyv II.

Bevezetés	
Nyitraegerszeg	A kutatópont neve: Nagysalló
Nagyhind	A felvétel időpontja: 1994.
Nagysalló	Terepmunkás: Turczi Angéla
Sárányfalva	Adatközlő: H. J., 81 éves
Ipolyszakállós	Lejegyezte: Presinszky Károly
Felsőtúr	A lejegyzést szinkronizálta: Presinszky Károly
Lukanénye	***/ (-1*És a ő arátások hogy vót*?)
Síd	*Á arátások ász pedig* *mikor még gyerek, mikor még a izé ő első vilákháború után, akkor még nem voltak kombajnok*, *kiskaszákkal kaszátunk* *kiskaszákkal szé* ő kiskaszák után szették a zasszonyok a márkot*, *és berakták, ásztán ugyhogy két rend mént ety kötélbe*, *is gyutt utánna a másik ember*, *aki kötötte kötőfává kötötte bé a kivit, hogy né ményén szérté*. *Azután gőzgép volt*, *volt cséplőgép ezérkécszázás*, *elévátor volt*, *is emberek,
Újbást	
Csíz	
Méhi	

- 4 A nyelvjárási lejegyzés-szerkesztés főbb elvei a Bihalbocsban: nyelvészeti szempontú analitikus kódolás, a szerkesztéskor grafikusan összerakható jel egységeinek megőrzése, a mellékjelek grafikai variánsai és kötött sorrendjük, összetett jel esetén a mellékjeleknek az utolsó elemhez történő hozzárendelése (Vékás 2007, 4. p.).

A feldolgozás során az interjúkból – technikai és tartalmi szempontokat figyelembe véve (Kiss 2001, 160. p.) – kiválasztott rövid, 3–5 perces részeket a Bihalbocs nevű dialektológiai szoftvert alkalmazva informatizálom: a szöveget a magyar egyezményes hangjelölés alapján átírom, kiegészítem a szükséges mellékjelekkel, majd ún. időmárkerekkel (az 1. képen a szövegben található pöttyök) látom el, amelyek a szöveget összekapcsolják a vonatkozó hanganyaggal – ennek eredménye a „meghangosított” szöveg. Ez az eljárás lehetővé teszi, hogy két időbélyeg közötti szöveget is meghallgathassunk. (A mutatványként szereplő képernyőképen – színessel kijelölt – hangsávokat/hanghullámokat láthatunk, valamint az átírt és időbélyegekkkel ellátott, ezáltal „meghangosított” szöveget.)

2. kép. Mutatvány a Bihalbocs szoftver használatával történt lejegyzéshez, amelynek eredménye a „meghangosított” szöveg

A nyelvjárási hangoskönyv lehetőséget kínál többféle elemzés elvégzésére (Vargha 2007, 434–441. p.; Presinszky 2024, 61–103. p.). A *kvantitatív* vizsgálatok közé tartoznak a *hangstatisztikai* vizsgálatok (pl. a zárt *ë* előfordulása vagy az *í* gyakorisága). ill. az annotált adatok térképes megjelenítése (pl. a szótagzáró *l* variabilitása, névelő nyelvjárási használata), a *kvalitatív*ak közé pedig a *jelentéstani* vizsgálatok (pl. a mondat szerkesztés jellemzői, a témához, beszédhelyzethez való viszony), a *magyar-szlovák két nyelvűségi jelenségek* (pl. kölcsönzéstermékek, kódváltások, a két nyelvűséghez kötődő attitűdök) vagy a *helynévhasználat* (pl. helynévfajták, nyelvjárási jelenségek a helynévfajtákban) vizsgálatok. Ezek közül néhányat magam is el szeretnék végezni.

2. A Vág és Garam közti régióról

Úgy gondolom, hogy ahhoz, hogy megfelelően tudjuk elhelyezni és értelmezni a régió nyelvjárásáról szóló adatokat és információkat, szükség van rá, hogy rendelkezünk a régióval kapcsolatos alapismeretekkel. Ezeknek egy töredékét ismertetem a következőkben – kitérve a régió megnevezésének történetére, az elhelyezkedésére, az itt élő nemzetiségekre, valamint a vizsgált beszélt nyelvi korpuszhoz kapcsolódó településekre.

A *Vág és Garam* köze a régió megnevezéseként a néprajzi szakirodalomból származik – az akkor (1990-es évek) legújabbnak tekintett néprajzi kutatások eredményei alapján Liszka József szlovákiai magyar néprajzkutató nyomán (Liszka 1991) nevezi így a területet a szlovákiai magyar dialektológia is (Menyhárt–Presinszky–Sándor szerk. 2009).⁵ Ez a vidék földrajzi szempontból a Kisalföldön, a Vág és Garam folyók között terül el; a Vágtól keletre, a Garam vonaláig, a Dunától északra, egész a szlovák nyelvhatárig terjed, és sem a földrajztudósok, sem a lakosság nem adott neki külön nevet, kultúrája pedig átmeneti jellegű (mind nyugati-keleti, mind észak-déli irányban). (Liszka 2010a, 208. p.) Egyes részeit a korábbi szakirodalmak a Mátyusföld, a Csallóköz és a Garam mente részeként emlegetik.

A régió ma a Nyitrai kerülethez tartozik (és azt a Zobor-vidéket, a Vágtól nyugatra, a Garamtól pedig keletre található területeket leszámítva kb. 50%-ban le is fedi), települései pedig a kerületen belül (egészben vagy részben) az Érsekújvári, a Komáromi és a Lévai járás részeit képezik.

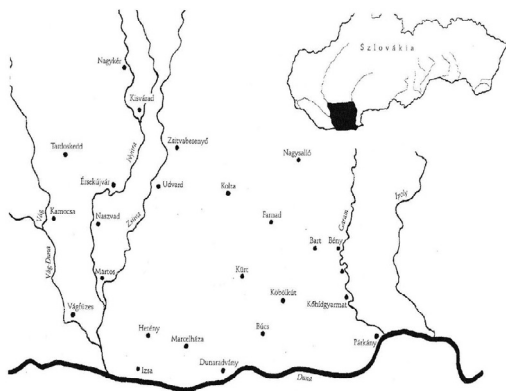
---

5 A megnevezést használják még pl. a népzeneivel (vö. Agócs–Gombai 2004) és a néptáncokkal (vö. Agócs 2010) foglalkozó kutató, ill. pedagógiai szakemberek, és maguk a népművészek (zenészek, táncosok, kézművesek) is; a régióban élők azonban (általában) nem is ismerik és (általában) nem is használják – nem része az identitásuknak (nem mondják azt a származásukat illetően, hogy „Vág és Garam közli vagyok”, hanem vagy a konkrét települést említik, vagy azt mondják, hogy „Komárom/Érsekújvár/Párkány/Léva környéki vagyok”).

3. kép. A Nyitrai kerület (Nitriansky kraj) Szlovákia térképén⁶

4. kép. A Vág és Garam köze és fontosabb települései (Liszka 2002, 233. p.)

5. kép. A Nyitrai kerületben található járássok: Komárno (Komárom), Nové Zámky (Érsekújvár), Levice (Léva), Šaľa (Vág-sellye), Nitra (Nyitra), Zlaté Moravce (Aranysmarót), Topoľčany (Nagytapolcsány)⁷

6 A kép forrása: www.guidetoslovakia.com [2026. február 5.]

7 A kép forrása: <https://www.nasageografia.sk/nitriansky-kraj/> [2026. február 5.]

A Nyitrai kerületet többségben szlovák, kisebbségben magyar és cigány, még kisebb számban (300 fő fölött) pedig cseh, ukrán, lengyel és vietnami nemzetiségűek lakják, ami nagyjából a régióra is igaz.⁸ A magyar és a szlovák nemzetiségű lakosok eloszlása árnyalt képet mutat: míg a délre található szlovák–magyar országhatár vonzáskörzetében magasabb a magyar nemzetiségű lakosság aránya, addig az északra lévő szlovák nyelvhatárhoz közeledve egyre alacsonyabb, de a régió belterületén is vannak különbségek: amíg például a Párkánytól (Štúrovo) kb. 30 kilométerre északnyugatra található Kürt (Strekov) lakossága 79,85%-ban magyar, addig a tőle kb. 10 kilométerre északra fekvő Jászfalu (Jasová) 89,4%-ban szlovák nemzetiségű. A Nyitrai kerületben a legutóbbi, 2021-es népszámlálás során a lakosságnak alig több mint 20%-a vallotta magát magyar nemzetiségűnek⁹ – a Komáromi járásban 60%, az Érsekújváriban 30%, a Lévaiban pedig 20% volt a magukat magyaroknak vallók aránya.¹⁰

Mivel a kutatásnak, aminek eredményeként az általam vizsgált beszélt nyelvi korpusz létrejött, a régióban élő magyar nemzetiségű lakosság volt a célcsoportja, elsősorban magyar többségű, illetve olyan települések szerepelnek benne, ahol a magyar lakosság aránya meghaladja a 20%-ot. A régión belül négy kisebb tömbben, négy város vonzáskörzetében helyezkednek el a kutatópontok: Érsekújvár környékén (Érsekújvár, Fűr, Kisújfalu, Köbölkút, Kürt, Perbete, Tardoskedd, Udvard, Zsitvabesenyő), Párkány (Bátorkeszi, Búcs, Kéménd, Nagyölvéd, Muzsla, Szőgyén), Komárom (Martos) és Léva közelében (Farnad)¹¹. Jelen dolgozatomban az alábbi táblázatban felsorolt 4 településhez kapcsolódóan vizsgálók beszélt nyelvi szövegeket:

-
- 8 300 fő alatti számban számos más nemzetiség is jelen van. Lásd: scitanie.sk [2026. február 5.]
- 9 Ez az arány a Vág és Garam közti régióra vetítve azért jóval magasabb, hiszen a Nyitrai kerületnek kb. 50%-át teszi ki a pont a magyarok által sűrűn lakott Vág és Garam közti régió, míg a másik 50% túlnyomó részét az északon, körülbelül a Zobor-vidék alatt húzódó régióhatáron túl élő szlovák lakosság adja.
- 10 A 2021-es népszámlálás során a Nyitrai kerület 677 900 lakosából 151 213 fő (22,31%) vallotta magát magyar, 476 655 fő (70,31%) pedig szlovák nemzetiségűnek. (Az is érdekes adat, hogy a 677 900-ból 7627 fő – 1,13% – külföldi illetőségű személy, 26 211-en – 3,87% – pedig nem Szlovákiában születtek.) Az Érsekújvári járásban 138 168 főből 44 066 (31,89%) magyar, 84 055 (60,84%) fő pedig szlovák nemzetiséget jelölt a kérdőívben. A Komáromi járásban ez így alakult: 100 952 főből 62 166 (61,58%) magyar, 29 089 (28,81%) szlovák, a Lévai járásban pedig 110 469 főből 23 372 (21,16%) magyar, 78 598 (71,15%) szlovák nemzetiségű lakos élt 2021-ben. Az adatok forrása: scitanie.sk. [2026. február 5.]
- 11 A 18. település Helemba, amely azonban földrajzi szempontból nem tartozik a régióhoz, mert a Garamtól keletre található.

1. táblázat. A vizsgált települések magyar–szlovák nemzetiségi megoszlása¹²

Település (település neve szlovákul)	Lakosok száma összesen	Lélekszám 2021-ben: magyar/szlovák (fő, arány)
Farnad (Farná)	1349 fő	864 (64,05%) / 377 (27,95%)
Martos (Martovce)	694 fő	571 (82,28%) / 90 (12,97%)
Muzsla (Mužla)	1912 fő	1464 (76,57%) / 307 (16,06%)
Tardoskedd (Tvrdošovce)	5183 fő	2858 (55,14%) / 2031 (39,19%)

3. A régió nyelvjárásának vizsgálatával foglalkozó nyelvészeti munkák

Mielőtt megismerkednénk a régió nyelvjárásával, röviden (és csupán töredékesen) áttekintjük azokat a nyelvészeti munkákat, amelyek az itt található települések nyelvjárásával foglalkoztak.¹³

Első alkalommal az 1940-es években a *Magyar Nyelvőr* hasábjain jelent meg több, a régió néhány településéhez kapcsolódó írás: Oláh Mihály (1938, 338–339. p.) és Danczi Villebald (1939a, 297–306. p.;¹⁴ 1943, 158–161., 251–255. p.) Kürt községhez fűződő tanulmánya¹⁵, valamint Sulán Béla Naszvaddal (1941a, 141–142. p.; 1941b, 118–119. p.) kapcsolatos írásai. Az ötvenes és hatvanas években a *Magyar Nyelvjárásokban* Sulán Bélának a Komáromhoz közeli Martos nyelvjárásával kapcsolatos tanulmányai láttak napvilágot (1957, 115–153. p.; 1961, 178–184. p.). Az 1990-es években és a 2000-es évek első évtizedében néhány nyelvjárású tájszó-, frazéma- és szakszókincs-gyűjtemény, nyelvjárású szövegkiadvány jelent meg: Jankuss Gyula kéméndi (1990; 1992), Bauko János marcelházi (2001), izsai (2002) valamint izsai–hetényi–dunamocsi–búcsi (2009) gyűjtései. Szintén a 2010-es években születettek a következő munkák: Pócs Krisztinának a kürti alapiskolások nyelvhasználatában előforduló nyelvjárású jelenségeket vizsgáló doktori dolgozata (Pócs 2009), Danczi Annamária doktori disszertációja, amely egy, a szlovákiai magyar pedagógusok körében (javarészt a régió településein) végzett nyelvjárású és nyelvhasználati attitűdvizsgálat (Danczi 2018), valamint egy, a

12 Az adatok forrása: scitanie.sk [2026. február 5.]

13 Az összeállításban segítségemre volt Sándor Anna és Presinszky Károly *A (cseh)szlovákiai magyar nyelvjárás kutatás elmúlt száz éve* című megjelenés előtt álló munkája.

14 Ezt később a Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványaként megjelent doktori disszertációjában dolgozta ki részletesen (Danczi 1939b).

15 2010-ben, Danczi József Villebald OSB születésének 100. évfordulója alkalmából, jelent meg egy, Liszka József néprajzkutató által szerkesztett, nyelvészeti szempontból is értékes munka (Liszka 2010b), amelyben Danczi kürti, s ezek között nyelvészeti vonatkozású műveit (a doktori disszertációt, az 1943-as, népi növényneveket tartalmazó munkát, és az 1956-os, 1959-es szövegmutatványokat) is újraközi, és tájékoztató jellegű megjegyzésekkel látja el.

kürti nyelvjárás változását vizsgáló (mesterszakos szakdolgozat folyamánként) napvilágot látott írás (Szendi 2014).

Számos olyan, nem tudományos, de a tudomány számára is érdekes munka született, amely nyelvészeti szempontból is hasznosítható adatokat tartalmaz, például a régióból származó alapiskolások, középiskolások, főiskolások, egyetemisták, illetve lelkes lokálpatrióták tollából¹⁶. Ezeket azonban nem állt módomban összegyűjteni.

4. A Vág és Garam közti nyelvjárás

A régióban élők nyelvjárási nyelvhasználatát számos szociolingvisztikai tényező (iskolázottság, társadalmi helyzet, kor, nem, nyelvi tudás, beszédhelyzet különféle tényezői) befolyásolja (Kiss 2002, Lanstyák 2011), amelyek részletes tárgyalása ugyan nem célja a jelen dolgozatnak, de azt fontosnak tartom, hogy ebből a szempontból is ismertessem azokat a beszélőket, akikről a korpuszban található szövegek származnak: 70 éven felüliek, túlnyomó többségben nők, szinte kivétel nélkül alap-, ill. középiskolai végzettségűek, magyar–szlovák (magyardomináns) kétnyelvűek (egyéb ismert nyelvek: cseh, orosz), többségük nyugdíjas és falun él.¹⁷

Ahogy a szlovákiai magyarok többségénél, úgy ebben a régióban is a *nyelvjárás használata dominál* más változatokkal (például regionális köznyelv) szemben (vö. Sándor 2011). Ezt a helyzetet az alábbi tényezők együttes hatása idézi elő: 1. többségük falun él; 2. kevesebb a felső- és középfokú végzettségű; 3. a magyar anyanyelvűek egy része

16 Ilyenek többek között az oral history műfajába tartozó *Életmesék* sorozat Vág és Garam közti kötetei (Molnár–Szendi 2025a,b), amelyek a régióban készült életútinterjúkból adnak tematikus válogatást, részben fonetikusán közölve a szövegeket. Több szlovákiai magyar iskola is rendszeres résztvevője a Szanyi Mária által életre hívott *Kincskeresők – helyi értékeket kutató diákok konferenciájának* (W1), illetve a magyarországi Mosolyvirág Nagycsaládosok Debreceni Egyesülete által évente meghirdetésre kerülő *Életmese pályázatnak* (W2), amelyek során számos nyelvjárási nyelvhasználatot is bemutató, helytörténeti, néprajzi témájú munka lát napvilágot.

17 Két fontos dolgot szeretnék ennek kapcsán megjegyezni. 1. Ez a „(szűk) merítés” erősítheti azt a sajnos még ma is elterjedt felfogást és tévhitet (amelynek eloszlátásához jómagam is hozzájárulni szeretnék), hogy nyelvjárásban a falusi, alacsony iskolázottságú, esetleg idős emberek beszélnek. A „merítést” azonban nem én határoztam meg, hanem az számomra előre adott volt: egy kész korpuszt kezdtem el vizsgálni, és nem én hoztam létre egyet. A régióban minden korosztályra jellemző a nyelvjárási beszédmód, természetesen az egyes generációk esetében különböző módon (beszédhelyzetek) és mértékben (nyelvjárási jelenségek előfordulásának gyakorisága, átmeneti alakok használata). 2. Bár az idős generáció által használt nyelvváltozat – több szempontból is – „kikopóban” van, és nem is reprezentatív a régió egészére nézve, úgy vélem, hogy ezekkel együtt is nagyon fontos adatokkal szolgál egyrészt a régió nyelvjárásának leírásához, másrészt további, akár a fiatalabb generációk nyelvjárási nyelvhasználatát célzó kutatások megalapozásához.

nem magyar tannyelvű iskolába járt, s emiatt nem került intézményes keretek között kapcsolatba a magyar köznyelvel; 4. kevesebb lehetőségük van a magyar köznyelv alkalmazására, mivel a nyilvános színtereken, ahol a standard használatát várják el, a szlovák nyelvel kell osztozniuk; 5. a standard széleskörű elterjedése Magyarországon a Trianon utáni időkben történt, s így ez a folyamat a szlovákiai magyarok nyelvhasználatát már kevésbé érintette. (Sándor 2011, 186. p.)

A Vág és Garam közti településeken élőkre is jellemző a magyar–szlovák *kétnyelvűség*¹⁸, amely „a mindennapi kommunikáció természetes jelensége” (Lanstyák 2011), ennek megfelelően pedig a két (a magyar és a szlovák) nyelv „használatát általában a különféle szituációknak és társadalmi funkcióknak megfelelően oszlik meg” (Bartha 1999, 123. p.). A magukat magyar nemzetiségűeknek vallók nyelvhasználatára az ún. *magyardomináns kétnyelvűség* (vagyis a két nyelv közül a magyar nyelv gyakoribb használata) a jellemző¹⁹. Az itt élők társalgás közben – (beszéd)helyzettől függően – naponta többször *kódot váltanak*: két nyelv viszonylatában magyar nyelvről szlovák nyelvre, és vissza, egy nyelven belül pedig nyelvjárásról a szlovákiai magyar standardra, és vissza. (Lanstyák 2000, Szabó Mihály – Lastyák szerk. 2011) A magyar és a szlovák nyelv használatának gyakorisága, ill. ennek aránya településenként kisebb-nagyobb eltéréseket mutat. A kétnyelvűségi helyzet következményeként a szlovákiai magyar nyelv különböző változatai (így a nyelvjárások és a standard változat egyaránt) *kontaktusváltozatok* – kontaktusjelenségeket tartalmaznak (vö. Szabó Mihály 1998, Péntek 2010), tehát a régióban beszélt nyelvjárások is tele vannak részben kölcsönzés, illetve maradványhatás következtében a nyelvbe került kontaktusjelenségekkel.

Fontosnak tartom még azt is, hogy szót ejtsek arról, hogyan viszonyulnak a régió nyelvjárási beszélői a nyelvjárásukhoz, azaz milyen a *nyelvjárási attitűdjük* (Kiss 2002, 135. p.). Ez a viszonyulás a különböző generációk esetében eltéréseket mutat, folyamatosan változik, és nagyban befolyásolja a köznyelv(i) változatok általános *presztízse* (társadalmi elismertsége, tekintélye) (Kiss 2002, 136. p.) és a nyelvjárások általános megbélyegzettsége (*stigmatizáltsága*)²⁰ (Kiss 2002, 136., 137. p.), valamint az ún. *rejtett*

18 A magyarok lakta térségben élő, a szlováktól eltérő nemzetiségűek/etnikumúak (pl. romák, csehek, vietnamiak) esetében gyakran roma/cseh/vietnami/stb.–szlovák–magyar háromnyelvűségről is beszélhetünk.

19 Ez leegyszerűsítve annyit jelent, hogy a nyelvhasználó általában magyarul beszél, gondolkodik, ír, olvas stb., és csak minimálisan végzi ezeket a tevékenységeket szlovák nyelven (is). Fontosnak tartom megjegyezni, hogy a magyar nyelv dominanciája elsősorban a szóbeliségre érvényes, az írásbeliséget illetően már más a helyzet. A hivatalos dokumentumokat a magyar lakosság túlnyomó többsége szlovákul írja meg (annak ellenére, hogy törvény biztosítja az anyanyelv használatát) (Vö. Lanstyák–Szabó Mihály 2002, Szabó Mihály 2005).

20 Nem csupán a nyelvjárások, de az egyes nyelvjárási jelenségek is stigmatizáltak: ide tartozik a suksükölés (például *látja:lássa, láthatja:láthassa*), a szükséükölés (például *halasztja:halassza*), a nákolás (például *látnék:látnák*), az ikes és iktelen ragozás (például *lakom* és

presztízs, amikor is a beszélők által használt nyelvjárás és nyelvjárási jelenségek, noha úgy tűnik, hogy stigmatizáltak vagy nagyobb részben tényleg azok, az adott közösség mégis elismeri azokat (Kiss 2002, 137. p.). A beszélők szűk közösségükön belül bátran, „hibáikkal” együtt használják (például a suksükölés illetve a nákolás), és éppen ezen „hibák” kerülése illetve nem-nyelvjárási beszédük vonja maga után a megkülönböztetést, mivel ezzel a csoporttól való különbözőségüket jelzik. A rejtett presztízzsel együtt az *anyanyelvjáráshoz fűződő pozitív attitűd* is megjelenik a szlovákiai magyarok esetében, még a fiatal generációnál is. (Presinszky 2009, Sándor 2009, Menyhárt 2011, Vančo–Illés 2025). Ez a viszonyulásuk a saját nyelvváltozatukhoz – a köznyelv megítélésének tükrében – az úgynevezett *situatív kódváltásban* nyilvánul meg, ami azt jelenti, hogy az adott beszédhelyzet határozza meg, hogy éppen melyik nyelvváltozatukat használják²¹, illetve abban, hogy az általuk beszélt nyelvjárásokban egyre gyakrabban fordulnak elő úgynevezett *keveréknyelvi* vagy *átmeneti nyelvjárási alakok* (Menyhárt–Presinszky–Sándor szerk. 2009, 57–58. p.), amelyekre a vizsgálatom során is számos példát találtam.²²

5. A Vág és Garam közti terület főbb nyelvjárási hangtani jellenségei

A terület a közép-dunántúli–kisalföldi nyelvjárási régió *észak-dunai nyelvjárás* csoportjába tartozik (Menyhárt–Presinszky–Sándor szerk. 2009, 127. p.), viszont „több szempontból is *átmenetet* képez a dunántúli és a palóc jellegű nyelvjárások között” (uo.). (A terület nyelvjárásának átmeneti jellegére vonatkozóan lásd még: Imre 1971, 347. p.; Liszka 2002, 232. p.). Ezt az átmenetiséget és a régióon belüli nyelvjárási jelenséghatárokat pontosíthatná egy regionális nyelvjárási hangoskönyv, valamint annak további dialektológiai feldolgozása (Presinszky 2024, 25. p.).

A következőkben röviden, mintegy összefoglaló jelleggel, *A szlovákiai magyar nyelvjárások* tankönyv vonatkozó – néhány kiegészítéssel ellátott – részének (Menyhárt–Presinszky–Sándor szerk. 2009, 127–128. p.) felhasználásával ismertetem a Vág és Garam közti régió nyelvjárásának főbb *hangtani* jelenségeit. (Az alaktani és mondattani jelenségekkel kutatásom egy későbbi fázisában foglalkozom majd).

---

lakok), az inesszívusz (például *házba* vagy *házban* vagyok) és az -e kérdőszócska szórendi helye (például *nem kér-e:nem-e kér*) (Kiss 2002, 62. p.).

21 Azok a beszélők, akiknek a nyelvi szocializáció során elsajátított elsődleges (vernakuláris) nyelvváltozata egy nyelvjárás, a későbbi nyelvi szocializáció során további – pl. életkoruknak, tanulmányaiknak, foglalkozásuknak, érdeklődési körüknek megfelelő – nyelvváltozatokat és regisztereket sajátítanak el életük folyamán, amelyeket (általában) spontán módon (nem tudatosan), az aktuális beszédhelyzethez alkalmazkodva használják (Kiss 2002).

22 Lásd a *Hang- és szövegmutatványok a régióból* című fejezetet.

Magánhangzók

„1. Fonémarendszere 8 rövid (*u, ű, i, o, ö, ë, a, e*) és 7 hosszú (*ú, ű, í, ó, ő, é, á*) magánhangzót tartalmaz, a fonématöbbletet a zárt *ë* képezi.” (i.m.) A régióban általánosan, de bizonyos szociolingvisztikai változók függvényében (nemtől függetlenül, korosztálytól viszonylag függetlenül, iskolai végzettségtől és foglalkozástól függően) ritkábban, ill. gyakrabban használt a zárt *ë* (pl. *mëgyëk, vëszëk, mëggy*), és gyakran jelentés-megkülönböztető szereppel is bír, ami a beszélők számára természetes; „pl. *elíg* (= ige): *ëlig* (= 1. elég, mn, 2. alig, hsz); *ërtëm* (= személyragos hsz): *ërtëm* (= ige), *fejëm* (= ige): *fejëm* (= főnév), *hëgyes* (= ahol hegyek vannak): *hëgyës* = csúcsban végződő, *ne* (= nesze): *në* (= msz)” (Menyhárt–Presinszky–Sándor 2009, 73. p.). „2. Az *ā, ē* hosszú magánhangzók polifonémikus értékben vannak jelen, pl. *āra* 'arra', *ēre* 'erre', *āsó* 'alsó', *ēső* 'első'. 3. A nyelvjárás csoport erősen *í-ző*, pl. *ebíd* 'ebéd', *szíp* 'szép', *fíríszöl* 'fűrészel', *gíp* 'gép', *vőfíny* 'vőfély'. A köznyelvi *é* helyén az *i* is megjelenik, gyakoriak a *kezibe* típusú alakok. 4. Köznyelvi *ó*, de különösen *ő* helyén viszonylag gyakori az *ú*, pl. *rúzsza, vísű, gyöplű*, bár az északibb részeken ez a megfelelés jóval ritkább. 5. Az *ú, ű* terhére szórványosan *ó, ő*-k is megjelenhetnek: *gyűrő* 'gyűrű', *gyűsző* 'gyűszű', *ocsó* 'ocsú', ami inkább palócos sajátosság. 6. Köznyelvi *ú, ű, í* helyén a rövid *u, ű, i* jelentkezése ritka, s a palóc vidékek felé haladva még ezek száma is csökken, illetőleg teljesen megszűnik. 7. Részleges hangsúlyos *ö-zést* találunk, bár ennek a hatása észak felé haladva fokozatosan csökken, illetőleg teljesen megszűnik. 8. A *söpör ~ seper* típusú változatok közül a labiális megoldású *él*, és gyakori az *l* előtti asszociatív *ö-zés*, pl. *ebídoi*. 9. Az *á* utáni asszociatív *o-zás* a délibb pontokon eléggé erős, az északi területekhez közelebb csupán fonémaváltoztatban jelenik meg. 10. Az *ó, ő, é* fonéma monoftongusban realizálódik. 11. Az *á* fonéma illabiális megoldású, bár a zártabb változat (*ā*) is eléggé gyakori. 12. A labiális képzésű a mellett csak ritkán jelenik meg az illabiálisabb jellegű *q, ă* változat. 13. Az *a* fonéma illabiális realizációja *á* előtti szótagban nem jelentkezik. 14. Az *e* fonéma tipikus realizációja a köznyelvi jellegű *e*; jelentéktelen változatként nyugaton *ę*, keleten *ę* található.

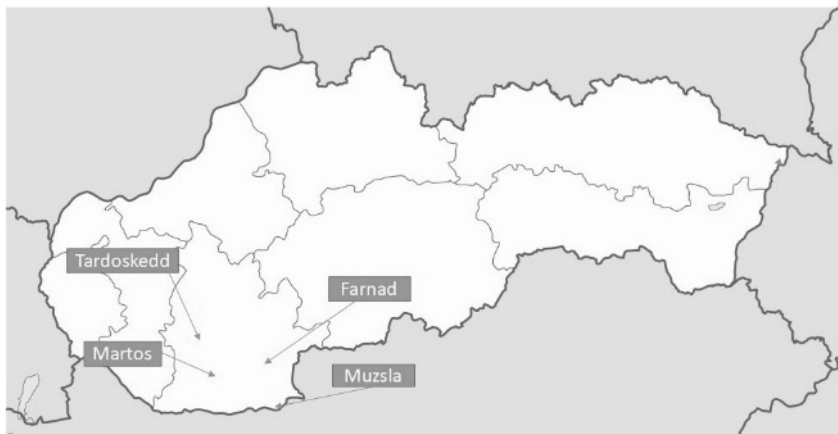
Mássalhangzók

1. Másállhangzóinak rendszere a köznyelvivel megegyező (tehát fonémahiány és fonématöbblet nem jellemző). 2. A *j* szabad fonéma. 3. A szótagzáró *l* kiesése minden hangkapcsolatban elég gyakori; pl. *nevē* 'nevel', *felē* 'felel', *kezē* 'kezel (az orvos)' 4. A *konkó* 'konkoly', *tengő* 'tengely' típusú alakok általánosak, az *l*-ezés foka a csallóközi–szigetközi nyelvjárás csoporttal megegyező. 5. A *d* palatalizációja *i* előtt az északi területeken már felbukkan (pl. *aggyig* 'addig'). 6. Az *l, r, j* nyújtó hatása sehol sem számottevő. 7. Abszolút szövégen a zöngés másállhangzók zöngétlen mediára válhatnak: *kűszöB, böG, viZ*, de a tendencia még gyengébb, mint a csallóközi–szigetközi nyelvjárás csoportban.

6. Előkészítő munkálatok – a kutatás eddigi eredményei

A 17 kutatópont közül négy, a régió különböző részén elterülő települést választottam ki, amelyek az egyes kisebb térségeket is képviselik: Tardoskedd északnyugatot, Martos délnyugatot, Farnad északkeletet, Muzsla délkeletet.

6. kép. A vizsgált kutatópontok elhelyezkedése (Nyitrai kerület) (saját készítés)

Ezután kiválasztottam a településeken készült hanganyagok közül azt, ami első körben a technikailag legmegfelelőbb volt (jó minőségű felvétel, jól érthető beszéd), majd tartalmi szempontokat (a felhasznált szövegek tematikai sokszínűségét is) figyelembe véve kiválasztottam településenként egy-egy interjút. A teljes interjúból kijelöltem olyan részleteket, amelyeket alkalmasnak ítéltem arra, hogy a hangoskönyvben szerepeljenek (3–5 perces, összefüggő rész, az interjú során használt nyelvváltozat itt közelít leginkább a vernakulárishoz – felszabadult, megtudunk valamit a település társadalmáról, kultúrájáról, történelméről; a részlet tartalmaz a szlovákiai nyelvhasználatra, ill. az adott település nyelvhasználatára jellemző kifejezéseket; az interjúkészítő a lehető legkevesebbet szólal meg).

A szöveg- és hanganyagrészleteket a Bihalbocs szoftver segítségével informatizáltam: A szövegrészletet word-be másolva sima txt-fájlként lementettem, majd a Bihalbocs felületén „Megnyitás BXT-fájlként” paranccsal megnyitottam – így elem került a szöveg. A hangot szintén megváltam (bár a Bihalbocs felületén is van erre mód), és a „Hangot nyit” paranccsal megnyitottam – így elem került, a szöveg fölött elhelyezkedve, a hangrajz is, amiben két körben is részleteket tudtam kijelölni: „ránagyítva” hangsáv egy kijelölt szakaszára. Ezután következett a szöveg magyar egyezményes hangjelölés szerinti átírása – manuálisan, a felvételt hallgatva (egy-egy részletet többször is), mellékjeleket alkalmazva, és időbélyegekkkel történő ellátása (ún. markerezése), amelyek lehetővé

teszik a rövidebb részletek meghallgatását is. A markerezésnél arra kell figyelniük, hogy ugyanazt a részt jelöljük ki a hanganyagban, mint a szövegben, hogy olyan részleteket válasszunk, aminek a végén beszédzünet van (mondatrész, mondat), és hogy ne hagyjunk túl sok szünetet sem az elején, sem a végén. Sokszor kihívást jelent azoknak a részleteknek a markerezése, amikor az interjú készítője és az interjúalany egyszerre beszélnek – ezeket speciális karakterekkel jelöljük, és fontos, hogy megegyezzenek (ugyanaz a részlet legyen kijelölve mindkettejükénél). Az egyes jelenségeket továbbá következetesen kell jelölnünk, és fontos, hogy folyamatosan és gyakran mentsük a munkánkat.

Miután készen vagyunk, a szöveget és a hanganyagot még egy (vagy két) szakavatott fül és szem is ellenőrzi, a javítások után pedig kigeneráljuk a Bihalbocsból a hangoskönyv-részletet (HTML vagy PDF-formátumban).

6.1. Nyelvjárási jelenségek vizsgálata

A szöveg- és hanganyag-részletek informatizálása után három nyelvjárási jelenséget vizsgáltam (vö. Menyhárt–Presinszky–Sándor 2009):

1. Az illabiális rövid á előfordulása

A nyugati palóc nyelvjárás csoportra jellemző, hogy az á fonéma illabiális, a csallóközi esetében ez csak az á előtt fordul elő: „A nyelvjárás csoport sajátos jelensége az á előtti illabiális á, mely zártabb, illetőleg előrébb képzett változatában realizálódik, pl. *máđár, kászáł*, esetenként ilyenkor nyíltabb ejtésű az a, pl. *qjját*.” (Menyhárt–Presinszky–Sándor 2009, 126. p.) Az észak-dunai nyelvjárás csoportban pedig ritkán használatos, inkább csak egy-egy változata fordul elő (*q, ă*).

2. A zárt í-zés megjelenése

A nyugati palóc nyelvjárás csoportban ez erősen jellemző jelenség, pl. *ílet, remíny, nísztík*, és a csallóköziben is erőteljes, pl. *szíp, níz, sőtít*, ugyanakkor előfordulnak az *i ~ é* közötti átmeneti hangok is, az észak-dunai nyelvjárás csoport pedig szintén erősen *i-ző*; de az *é* helyén itt gyakran *i* is szerepel (pl. *kezibe*).

3. Az á utáni asszociatív zárt o-zás

A nyugati palóc nyelvjárás csoportban a délnyugati részeken jelenik meg, pl. *csinánok, ivásro*; a csallóközi–szigetközi nyelvjárás csoportra nagyon jellemző, pl. *sárgo, árpo*; az észak-dunai nyelvjárás csoportban a déljobb pontokon eléggé erős, északon pedig *q* fonémaváltozatban valósul meg.

6.2. Hang- és szövegmutatványok a régióból

A régió északnyugati részét képviselő *Tardoskedd* itt bemutatott szövegrészletére jellemző a palóc á következetes megjelenése, az ingadozó *í*-zés: *píz* ~ *péz* és az *í* ~ *é* átmeneti hangok: *egész*; valamint nem jelenik meg az *á* utáni asszociatív zárt *o*-zás.

7. kép. Mutatvány a tardoskeddi anyagból

•Á hús+ húsvétról még az vót•, •hogy ö | gyerekkorombá•, •hát eleinte ugyé•, •és esztét sok rokon úgy | szokta visszaemlégetni•, •hogy én ápum vitt•, •ö elő-hátú | à biciglinn à két fiúvál•. •S ákkor körbejártá velünk á | à rokonoko+•, •s megmutattá, hogy | ez à ez à ijen rokon, ez oàn rokon•, •és akkor egész náp- | -unk ezzel elmént•. •No osztán, amikor má mink

A régió délnyugati részén található *Martoson* rögzített szövegben a köznyelvi *a* használata jellemző, gyakori az *í*-zés: *szípen*, *észídűl*, de enyhe ingazodás is megfigyelhető: *délután*; és szintén jellemző az *á* utáni asszociatív *o*-zás: *csináto*, valamint egy, az *a* ~ *o* közötti átmeneti hang: *találkq*.

8. kép. Mutatvány a martosi anyagból

vóltunk•, •bámészkonni [erőteljes levegővétel]•. •De itt ez a kurja, ez nagyon jó vót•, •es akkor ugyi | vasárnap délután | így összefogóctunk•, •hat ugyi ot má vótak menyecskék•, •és jó hangúk | c+•. •Még | hat akkor | valahogy úgy | tuttunk danóni•, •mindénki tudot•. •No és akkor [mosolyogva] +ugyan méntünk körbe•, •es | hat az uram is m+ [erőteljes levegővétel]•, •és a fiúk, aki megteccett neki•, •oda mént be•, •úgy | ahogy méntünk körbe•, •oda mèn+, de ugyé•, •a | hoty

Az északkeleten található *Farnad* községből származó szövegben jellemző az illabiális á következetes megjelenése, az *í*-zés esetében ingadozás figyelhető meg, pl. *esemíny*, *történet* és *í* ~ *é* közötti átmeneti hangok is előfordulnak: *beszényi*, *disznőölés*; *á* utáni asszociatív zárt *o*-zás pedig nincs.

9. kép. Mutatvány a farnadi anyagból

meséjjén!• *És akkor a nagyapá mesélt mindig. *Nagyon szerettem nagyszüleimné lenni, *ott aludni. *Mindig rászöttem a unokánővérémét is, *hogy gyerünk a nagymamáékhoz aludni. *Es azon szokunk nevetni, hogy * | nagymamá utyhogy hosszú hajunk volt, *és töredézett, *akkor bémént az első szobába, *ahol ott vót a bödönybe a zsír, *disznózsír, *ety keveset tett a kezire, *és szípen bézsirosztá a [nevetve] hajunkot, *[nevetve] és bēfontá, úgy méntünk az iskolába. * <[nevet]>•

A délkeleti Muzslán felvett szövegben köznyelvi a hangot találunk, a zárt *í*-zés esetében ingadozás figyelhető meg, pl. *négyvennégybe*, *vígeztek*, *egísz* és *í ~ é* átmeneti hangok is előfordulnak: *életem*; *á* utáni asszociatív zárt *o*-zás itt sincs.

10. kép. Mutatvány a muzslai anyagból

Hát mit monthattyak, *nagyon szomorú vólt a zéletém*, *mer a | apusom a háborúba marat négyvennégybe*. *Sőt, négyven- | -háromba má mékhāt*, *és utānna | tuttuk még*, *hogy | mikor hāt még*, *mer nem monta még sēnki a falubú*. *Most, ammkor a kárpótlást atták

6.3. A megfigyelések összegzése

A bemutatott szövegrészekben megfigyelhető nyelvjárási jelenségek megerősítik a korábban már említett *átmenetiséget* – hogy ti. a Vág és Garam közötti területen megjelennek mind a dunántúli (csallóközi–szigetközi), mind a nyugati palóc nyelvjárás csoport jegyei. Ezek előfordulása viszont *településenként eltéréseket* mutat:

1. Az illabiális *a* a palóc nyelvjárások legfőbb ismérve. A farnadi és a tardoskeddi szövegben jelent meg erőteljesen, a martosi szövegben egyáltalán, a muzslainál sem, ill. egy a köznyelvihez közelítő, átmeneti alakban fordult elő.
2. A régió erősen *í*-ző, de az *í*-zés változatosságot mutat: a martosi szövegben gyakori az *í*-zés, de enyhe ingadozás is megfigyelhető, a tardoskeddi, muzslai és farnadi szövegben az *í*-zés esetében szintén ingadozás figyelhető meg, és *í ~ é* közötti átmeneti hangok is előfordulnak.
3. Az *á* utáni asszociatív zárt *o*-zás és egy *a ~ o* közötti átmeneti hang használata csupán a martosi szövegben fordult elő.

A fentiekben bemutatott, az adott településekről származó, gondosan kiválasztott szövegek alapján elmondható, hogy amíg a farnadi és a tardoskeddi szöveg – eltérő mértékben ugyan, de – inkább nyugati palóc jegyekkel, addig a martosi és a muzslai – szintén különböző mértékben, de – többségben dunántúli-kisalföldi jegyekkel bír. A négy településhez kapcsolódó szövegekben vizsgált nyelvjárási jelenségek tehát megerősítik a régió – korábbi kutatások nyomán megállapított – *átmeneti jellegét* (közép-dunántúli–kisalföldi és palóc jegyek); az egyes jelenségek pedig bizonyos településekre jobban jellemzőek, míg másokra kevésbé.

7. További lépések

A kutatás következő fázisában folytatom a régió többi kiválasztott (13) településéhez (Bátorkeszi, Búcs, Érsekújvár, Fűr, Kéménd, Kisújfalú, Köbölkút, Kürt, Nagyöved, Perbete, Szőgyén, Udvard, Zsitvabesenyő) tartozó beszélt nyelvi anyag feldolgozását a már ismertetett módon. A „meghangosított” szövegek elkészültével létrehozom magát a hangoskönyvet, amelyet a későbbiek során bárki számára online elérhetővé és használhatóvá teszek majd. Ezután elvégzem az anyagon a bevezetőben is felvázolt vizsgálatokat: először a (részben már ismertetett) hangtani jelenségeket, majd alaktani (pl. a főnévi igenév *-ni* képzőjének palatalizációja) és mondattaniakét (pl. az *-e* kérdőszócska használata) is. Kutatásom egy későbbi szakaszában a hangoskönyvi anyagot olyan szempontok és témák szerint is tervezem elemezni, mint pl. a kettősnyelvűséghez és a két-nyelvűséghez kapcsolódó jelenségek – a kódváltás, a kontaktusjelenségek vagy a kommunikációs stratégiák (Presinszky 2023a). Azon nyelven kívüli tényezők szerepét is megvizsgálom majd, amelyek befolyásolják a kutatópontokon élő lakosok nyelvjárási nyelvhasználatát. A változók közül tárgyalom majd az életkor, a nem, az etnikai hovatartozás, a foglalkozás és a lakóhely nyelvjárási nyelvhasználatra gyakorolt hatását is. További célom, hogy a hangoskönyvet megismertessem szlovákiai magyar diákokkal, egyetemistákkal és magyartanárokkal, és hogy olyan, a hangoskönyvre (is) épülő módszertani eljárásokat készítek elő, amelyeket alkalmazni lehet az anyanyelvtanítási folyamatban (főként, de nem kizárólag) a szlovákiai magyar oktatásban.

Irodalom

- Agócs Gergely–Gombai Tamás 2004. *Kürti bandák. A Vág-Garam köze népzeneje*. Budapest, Timp.
- Agócs Gergely 2010. Vág-Garam közi népzene. Kürt. In *Új Pátria – Jövők öröksége 27/50*. Budapest, Fonó Budai Zeneház–Hagyományok Háza.
- Bartha Csilla 1999. *A kétnyelvűség alapkérdései*. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Bauko János 2001. *A marcelházi halászat szakszókincse*. Komárom, KT Kiadó.
- Bauko János 2002. Tájnyelvi elemek az izsai ragadványnevekben. In Szabó Géza–Molnár Zoltán–Guttman Miklós (szerk.): *IV. Dialektológiai Szimpozion. A Berzsényi Dániel Tanárképző Főiskola Magyar Nyelvészeti Tanszékének Kiadványai V.* Szombathely, 55–59. p.
- Bauko János 2009. A ragadványnevek dialektológiai vizsgálata. In Bauko János: *Ragadványnév-vizsgálatok kétnyelvű környezetben. Négy szlovákiai magyar település ragadványnév-rendszere*. Nyitra–Budapest, Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem–Magyar Nyelvtudományi Társaság, 104–113. p.
- Bögre Zsuzsanna 2003. Élettörténeti módszer elméletben és gyakorlatban. *Szociológiai Szemle 2003/1*: 155–168. <http://www.szociologia.hu/dynamic/0301bogre.pdf> [2026. január 13.]
- Danczi Annamária 2018. *Nyelvjárási és nyelvhasználati attitűd vizsgálata határon túli pedagógusok körében*. Doktori disszertáció. Budapest, ELTE.
- Danczi József 1956. Szövegmutatvány a kürti nyelvjárásból. *Magyar Nyelv*, 52. évf. 100–101. p.
- Danczi Villebald 1939a. A kürti nyelvjárási hangtana, fonetikai vizsgálata. *Magyar Nyelv*, 35. évf. 297–306. p.
- Danczi Villebald 1939b. *A kürti nyelvjárási hangtana, fonetikai és fonológiai vizsgálata*. Budapest, A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai, 48. sz.
- Danczi Villebald 1943. Népi növénynevek Kürtről. *Magyar Nyelv*, 39. évf. 158–161.; 251–255. p.
- Deme László 1953. A magyar nyelvjárási hangjainak jelölése. Az egyezményes hangjelölési rendszer ismertetése. *Magyar Nyelvjárási 2*, 18–37. p. [Az MNyA. hangjelölése]. In Deme László–Imre Samu (szerk.): 1968–1977. *A magyar nyelvjárási atlasza 1–6*. Budapest, Akadémiai Kiadó, I, 5–6. p.
- Heltai Erzsébet–Tarjányi József 1999. A szociológiai interjú készítése. Kézirat. Budapest.
- Juhász Dezső 2001. A nyelvjárási régiók. In Kiss Jenő (szerk.): *Magyar dialektológia*. Budapest, Osiris Kiadó, 262–316. p.
- Kiss Jenő (szerk.) 2001. *Magyar dialektológia*. Budapest, Osiris Kiadó.
- Lanstyák István 2000. *A magyar nyelv Szlovákiában*. Budapest–Pozsony, Osiris Kiadó–Kalligram Könyvkiadó–MTA Kisebbségkutató Műhely.
- Lanstyák István–Szabó Mihály Gizella 2002. *Magyar nyelvtervezés Szlovákiában*. Pozsony, Kalligram Könyvkiadó.
- Lanstyák István 2011. A magyar nyelv szlovákiai változatainak jellemzői. In Szabó Mihály Gizella–Lanstyák István (szerk.) 2011. *Magyarok Szlovákiában. Nyelv. VII. kötet*. Somorja, Fórum Kisebbségkutató Intézet.
- Lanstyák István 2012. A kölcsönszavak beépülése a magyar nyelv szlovákiai változataiba. *Fórum Társadalomtudományi Szemle*, 3. sz. <http://forumszemle.eu/2012/09/06/a-kolcsonszavak-beepulese-a-magyar-nyelv-szlovakiai-valtozataiba1/> [2026. január 30.]

- Liszka József 1991. A szlovákiai magyar nemzeti kisebbség. Kísérlet a néprajzi szempontú meghatározásra, besorolásra és tagolásra. In *Nemzetiség – identitás. A IV. Nemzetközi Néprajzi Nemzetiségkutató Konferencia előadásai*. Ujváry Zoltán közreműködésével szerkesztette Eperjessy Ernő és Krupa András. Békéscsaba–Debrecen, Ethnica, 490–493. p.
- Liszka József 2002. *A szlovákiai magyarok néprajza*. Budapest–Dunaszerdahely, Osiris Kiadó–Lilium Aurum Kiadó.
- Liszka József 2010a. *Populáris kultúra*. In *Magyarok Szlovákiában VI*. Somorja, Fórum Kisebbségutató Intézet.
- Liszka József (szerk.): 2010b. *Kürt egének tündöklő csillaga. Emlékkönyv Danczi József Villebald OSB születésének 100. évfordulója alkalmából*. Komárom–Somorja, Fórum Kisebbségutató Intézet.
- Menyhárt József 2011. ...hol a nyelvjárás mostanában? In Kozmács István–Vančóné Kremmer Ildikó (szerk.): *A csitári hegyek alatt. Írások Sándor Anna tiszteletére*. Nyitra, Arany A. László Társulás–Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara.
- Molnár Kriszta–Szendy Tünde (szerk.) 2025a. *Életmesék. Élő történelem-mozaikok a Vág és Garam közéből*. Komárom, TANDEM, n.o.
- Molnár Kriszta–Szendy Tünde (szerk.) 2025b. *Életmesék. Élő történelem-mozaikok a Vág és Garam közéből 2*. Komárom, TANDEM, n.o.
- Oláh Mihály 1938. A komárommegyei Kürt nyelvéből. *Magyar Nyelv*, 34. évf. 338–339. p.
- Papp István 1966. [A magyar egyezményes hangjelölés]. In Papp István. *Leíró magyar hangtan*. Budapest, 35–38. p.
- Parapatics Andrea 2018. *Nyelvjárástani munkafüzet. Feladatok a magyar nyelv területi változottságának megismeréséhez*. Budapest, Tinta Könyvkiadó.
- Parapatics Andrea 2019. Dialektusok és modernitás: új módszerekkel a nyelvjárásokról az iskolában. *Anyanyelv-pedagógia* 1, 52–61. <https://www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=772> [2025. május 25.]
- Parapatics Andrea 2020. A magyar nyelv regionalitása és a köznevelés. Tények, problémák, javaslatok. In *Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 209*. Budapest, Tinta Könyvkiadó.
- Parapatics Andrea 2025. *A nyelvi tudatosság fejlesztése. Feladatok és segédanyagok pedagógusjelölt hallgatók oktatásához*. Budapest, Tinta Könyvkiadó.
- Péntek János 2010. Változatok és változások a mai magyar nyelvben. *Magyar Nyelv*, 14–23. p.
- Pócs Krisztina 2009. *Nyelvjárási jelenségek a kürti alapiskolások nyelvhasználatában*. Doktori dolgozat. Komárom, Selye János Egyetem.
- Presinszky Károly 2009. Nyelvi attitűdök vizsgálata nyitrai magyar egyetemisták körében. In Borbély Anna–Vančóné Kremmer Ildikó–Hattyár Helga (szerk.): *Nyelvideológiák, attitűdök és sztereotípiák. 15. Élőnyelvi konferencia*. (Párkány, 2008. szeptember 4–6.) Budapest–Dunaszerdahely–Nyitra, 241–248. p.
- Presinszky Károly 2021. A szlovákiai magyar nyelvjárási hangoskönyvek. *Katedra*. https://katedra.sk/folyoirat/wp-content/uploads/2021/04/Katedra-folyoirat_28_08_27-28.pdf [2026. január 20.]
- Presinszky Károly 2023a. Kétnyelvű kommunikációs stratégiák szlovákiai magyar nyelvjárási szövegekben, *Katedra*, 30. évf. 6. sz. <https://katedra.sk/folyoirat/cikkek/presinszky>

- karoly-ketnyelvu-kommunikacios-strategiak-szlovakiai-magyar-nyelvjari-szovegekben/
[2026. február 19.]
- Presinszky Károly 2023b. Nyelvjárási hangoskönyvek tanórai felhasználására alkalmazható feladatok. *Anyanyelv-pedagógia*, 16. évf. 3. sz.
- Presinszky Károly 2024. *Magyar számítógépes dialektológiai kutatások Szlovákiában*. Budapest, Magyar Tudományos Akadémia–Szlovákiai Magyar Akadémiai Tanács.
- Sándor Anna 2007. Kísérlet a palóc nyelvjárások nyugati határának pontosítására. In Zelliger Erzsébet (szerk.): *Nyelv, területiség, társadalom. A 14. Élőnyelvi Konferencia (Bük, 2006. október 9–11.) előadásai*. Budapest, Magyar Nyelvtudományi Társaság, 45–54. p.
- Sándor Anna 2009. A nyelvjárási attitűd vizsgálata a nyitrai magyar szakos egyetemisták körében. In Borbély Anna–Vančóné Kremmer Ildikó–Hattyár Helga (szerk.): *Nyelvideológiák, attitűdök és sztereotípiák. 15. Élőnyelvi konferencia. (Párkány, 2008. szeptember 4–6.)* Budapest–Dunaszerdahely–Nyitra, 231–239. p.
- Sándor Anna 2011. A magyar nyelvjárások helyzete és kutatása Szlovákiában. In Szabómihály Gizella–Lanstyák István (szerk.): *Magyarok Szlovákiában. Nyelv. VII. kötet. 181–191. p.*
- Sulán Béla 1941a. Adatok a határozott névelő népnyelvi használatához. *Magyar Nyelv*, 37. évf. 141–142. p.
- Sulán Béla 1941b. Csuszó, csusza. *Magyar Nyelv*, 37. évf. 118–119. p.
- Sulán Béla 1957. Bazsó Lidi néni önletrajza (Martosi nyelvjárási szöveg). *Magyar Nyelvjárások*, 4. évf. 115–153. p.
- Sulán Béla 1961. Martosi szövegek a népi gyógyászat köréből. *Magyar Nyelvjárások*, 7. évf. 178–184. p.
- Szabó Gergely 2023. A nyelvi piknik mint a nyelvi változatosság megismerésének módszere. In *Anyanyelv-pedagógia*, 16. évf. 3. sz.
- Szabómihály Gizella 1998. A magyar nyelv szlovákiai változatairól. In Tóth László (szerk.): *A (cseh)szlovákiai magyar művelődés története 1918–1998 I. Történelem demográfia és szociológia – nyelvhasználat és nyelvfejlődés – a mindennapok kultúrája – vallás és egyház*. Budapest, Ister, 151–167. p.
- Szabómihály Gizella 2005. Az emberi nyelvi jogokról. Dokumentumok és bibliográfiai áttekintés. In Lanstyák István–Vančóné Kremmer Ildikó (szerk.): *Nyelvészetről – változatosan. Segédkönyv egyetemisták és a nyelvészet iránt érdeklődők számára*. Dunaszerdahely, Gramma Nyelvi Iroda, 203–233. p.
- Szabómihály Gizella–Lanstyák István (szerk.): 2011. *Magyarok Szlovákiában. Nyelv. VII. kötet*. Somorja, Fórum Kisebbségkutató Intézet.
- Szendi Tünde 2014. A nagyszülők *alunnyi* mennek, az unokáik *alunni* – Változó nyelvjárás Kürtön. In Klippel Rita–Tóth Eszter (szerk.): *Nyelvész hallgatók, beszélő nyelvészek. Alkalmazott nyelvészeti tanulmányok 1*. Szeged, Szegedi Egyetemi Kiadó–Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó, 75–80. p.
- SzMNyHK. = *Szlovákiai Magyar Nyelvjárási Hangoskönyv I–III*. 2017–2021. Presinszky Károly. Konstantin Filozófus Egyetem. Nyitra. <https://www.fss.ukf.sk/hu/tudomanyos-tevekenyseg/szlovakiai-magyar-nyelvjari-szovegekben/> [2025. szeptember 25.]
- Vargha Fruzsina Sára 2007. A magyar nyelvjárási hangoskönyv és elemzési lehetőségei. In Zelliger Erzsébet (szerk.): *Nyelv, területiség, társadalom. A 14. Élőnyelvi Konferencia (Bük,*

2006. október 9–11.) előadásai. Budapest, Magyar Nyelvtudományi Társaság, 429–443. p.
- Vargha Fruzsina Sára 2017. *A nyelvi hasonlóság földrajzi mintázatai. Magyar nyelvjárások dialektometriai elemzése.* Budapest, Magyar Nyelvtudományi Társaság.
- Vančo Ildikó–Illés Dániel 2025. A szlovákiai magyar regionális nyelvváltozatok használatával kapcsolatos vélekedések a szlovákiai magyar középiskolások körében. In Parapatics Andrea (szerk.): *A múltban gyökerező identitás jelene és jövője. Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 238.* Veszprém–Budapest, Pannon Egyetem–Tinta Kiadó, 205–218. p.
- Vékás Domokos 2007. Számítógépes dialektológia. In Guttman Miklós–Molnár Zoltán (szerk.): *V. Dialektológiai szimpozion. (Szombathely, 2007. augusztus 22–24.)* Szombathely, 289–293. p.

Internetes források

- W1 = Kincskeresők – helyi értékeket kutató diákok konferenciája. Szlovákiai Magyar Művelődési Intézet. 2018. augusztus 13. <https://csemadok.sk/felvideki-ertektar/kincskeresok-helyi-ertekeket-kutato-diakok-konferenciaja/> [2026. február 10.]
- W2 = Mosolyvirág Nagycsaládosok Debreceni Egyesülete. Életmesék kötetei. <http://mosolyvirag.hu/app/hu/paragraph/render/216> [2026. február 10.]

TÜNDE SZENDI

A DIALECT AUDIOBOOK FROM THE VÁH–HRON INTERFLUVE REGION IN SLOVAKIA—PREPARATORY WORKS

This study has two primary objectives: to provide an overview of the research related to my doctoral studies and to present the preparatory works completed to date. In the first section, I describe the research methods—specifically computational dialectology and the concept of the dialect audiobook—as well as the linguistic corpus containing life-history interviews. The second section discusses the Váh–Hron interfluve (the region between the rivers Váh and Hron), to which the texts in the corpus are linked. The third part lists the linguistic literature dealing with the dialects of this region, while the fourth section characterizes the Váh–Hron Hungarian dialect itself. The fifth section details the dialect’s primary phonetic phenomena. In the sixth part, I examine the specific dialectal features analyzed during the preparatory phase of the research: the occurrence of the illabial short *â*, the appearance of closed *í*-ing (*í-zés*), and the associative closed *o*-ing following the vowel *á*. These phenomena are illustrated through audio and text samples, followed by a summary of the observations. In the final, seventh section, I outline the subsequent steps for continuing the research. The paper concludes with a comprehensive list of references.